

Manifest Mockery

תולדות תשע"ז

GENESIS

25 / 19-23

PARASHAS TOLDOS

¹⁹ And these are the offspring of Isaac son of Abraham — Abraham begot Isaac. ²⁰ Isaac was forty years old when he took Rebecca, daughter of Bethuel the Aramean from Paddan Aram, sister of Laban the Aramean, as a wife for himself. ²¹ Isaac entreated HASEM opposite his wife, because she was barren. HASEM allowed Himself to be entreated by him, and his wife Rebecca conceived.

2

stresses that Abraham and Isaac were father and son. The cynics of that generation had been saying that Sarah must have become pregnant by Avimelech, since she and Abraham had been married for many decades without a child, but she had given birth only after being taken by the Philistine king. Therefore God made Isaac's features so undeniably similar to Abraham's that even the scoffers had to admit that "it was indeed Abraham who begot Isaac!" (Tanchuma; Rashi).

3 R. Fried on the Parsha - 3

Commenting on the first verse of the parashah, "These are the offspring of Yitzchak, son of Avraham. Avraham begot Yitzchak" (25:19), Rashi wonders why the Torah repeats the same concept mentioned in the first half of the verse — albeit in different words — in the second half of the verse. If Yitzchak was Avraham's son, obviously Avraham begot Yitzchak.

Rashi answers that the cynics of the generation (*leitzaanei hador*) contended that Sarah conceived from Avimelech on the night he kidnaped her. After all, they reasoned, she had lived with Avraham for many decades and had no children,

4

and lo and behold, shortly after the incident with Avimelech, she gave birth to Yitzchak.

To refute their claim, Hashem fashioned Yitzchak to look remarkably like Avraham. It was therefore obvious to anyone who saw Yitzchak that "Avraham begot Yitzchak," which is why the Torah adds that phrase.

6

דביר קדשו

5

רנ

אך אם כך יזדקקת התמיהה, לשם מה לתרום לכתוב אברהם הוליד את יצחק ולשלול את דברי הליצנים, במן שכל אשי העולם יודעים את האמת לאמתה.

כתב רש"י, לפי שליציני הדור היו אומרים: אבימלך נתעברה שרה, מה עשה הקב"ה צר קלסתר פניו של יצחק כקלסח ז של אברהם, עד שאמרו הכל אברהם הוליד את יצחק. והקשה מרן הגר"י זצ"ל, חדא, הרי עיקר הנס היה עם שרה, כמבואר בגמ' יבמות (ס"ד ע"ב) שרה אילונית היתה, וא"כ כו"ע לא פליגי שהיה נס, בין אם נתעברה מאברהם בין אם נתעברה מאבימלך, ומה רווח היה לליצני הדור בכך. עוד הקשה, למה צריך לומר רשעי הדור ולא ליצני הדור. (ועיין בבית הלוי כאן מש"כ).

76

כך הם דברי האלשי"ך הקדוש: "והלא כמו זר נחשב להסיר הוא יתברך תועה זו מלב הדור ההוא, אחר היות יצחק בן ששים שנה? ואם היה מעת שנולד יצחק, למה הודיענו יתברך זה פה ולא בזמן שנולד? אמנם יהיה, כי בעת הלידה לא יאמינו המון העם לקול ליצני הדור וישימו לאל מלתם, כי גדול אברהם ושרה בעיני הכל. אך עתה כראותם כי נולד עשו מרבקה, ולא משפחה כישמעאל מהגר, רק מאשתו הצדקת, לכן יחליפו כח ליצני הדור לשוב אל קיאם כי מאבימלך נתעברה שרה ונולד יצחק ועל כן יצא ממנו עשו."

מסילות בלבנם

7a סח

גם נס זה שצר הקב"ה קלסתר פניו של יצחק דומה לאברהם, מדוע המתין בסיפור הדברים עד כאן?

וכתבו המפרשים דרוקא אחרי שהוליד יצחק את יעקב ועשו האמורים כפרשה, אז נתעוררו ליצני הדור בדבריהם, לומר: "אם יצחק נולד כל כך בקדושה וטהרה אם כן למה יצא ממנו עשו שהיה צד נשים תחת בעליהן? ודאי מאבימלך נתעברה שרה, על כן נמשך בן אחד אחר טבעה של שרה, והשני אחר טבע אבימלך"

(כלי יקר).

But doesn't it happen that someone will stop us and ask us if we are related to So-and-so, and they'll be totally wrong? Was the resemblance between father and son really going to stop the doubters in their tracks?

It seems that this Midrash is teaching us that in this case, Avraham and Yitzchak were so identical that it bordered on the miraculous, and no one could deny that they were father and son.

Apparently, though, the resemblance wasn't enough. The Gemara (Bava Metzia 87a) relates that when Avraham made a party to mark the occasion of Yitzchak being weaned, he invited all the aristocracy of his generation, to make a kiddush Hashem by publicizing the great miracle Hashem had done by giving them a son. The Talmud relates that the cynics were in top form at that event, claiming that Yitzchak was an adopted child, not the offspring of Avraham and Sarah. We know how it goes: a roll of the eyes, a wrinkle of the nose, a subtle smile — slight hints that fellow cynics picked up on, potentially turning the event into a chillul Hashem instead of a kiddush Hashem.

To avert this danger, Sarah invited all the noblewomen to bring their babies to her, and she proved that she had indeed given birth to a child by nursing all of them.

If you think about it, each one of the cynics' claims was hard to swallow; especially the claim that Yitzchak was actually Sarah's child, but from Avimelech, not from Avraham. Avraham had already had another child with Hagar. If anything, it was more miraculous for Sarah to have a child at the age of 90 after being barren all her life.

* This stinging bite of the cynics is what Hashem preempted when He miraculously made Yitzchak look exactly like Avraham and enabled Sarah to nurse all those children at Yitzchak's weaning party. Leitzanus is so powerful that it is worth making miracles to counter it.

10 Listen to Your Messages - R. Frand

Hutner contends that the struggle against cynicism forms the paradigm of the epic battle between the Jewish people and Amalek. Amalek's attack on the Jewish people was far more than a military confrontation between two nations. It was far more than just a battle of swords and chariots, of guns and tanks. The battle between the Jewish people and Amalek centered on the very issue of cynicism.

There is a powerful tendency in human nature, Rav Hutner writes, a veritable passion, to denigrate, to mock, to tear down, to eliminate others. There is a tendency to take that which is noble and important and holy and to find within it the little hairline crack which can be used to bring the entire edifice tumbling down. It is a particularly virulent form of the yetzer hara. People have a yetzer hara for money, for honor, for carnal pleasures. People have a yetzer hara for all sorts of forbidden things. And they also have a yetzer hara to destroy other people, to be cynical, to put people down, to ridicule all that is important and holy.

מהנס שנעשה עם שרה, ואפילו שיכך לא הזכיר הנס בתורה, ורק הנס של שרה נאמר בהרחבה. וכתב הרמב"ם, כי במהלך הבריאה ישנם ניסים, וזהו חלק מהנס הנקרא בפי הבריות טבע, שהוא נס נסתר. ורק במקום שיש הבטחה מראש שיהיה הדבר שהוא שלא כהרגל הטבע, הרי שזו ראייה למציאותו יתברך עי"ש.

וא"כ אחרי שהבטיח הקב"ה לאברהם ולשרה שיהא להם בן ביחד, נס זה הוא ראייה למציאותו יתברך שמקיים הבטחתו, ועל זאת רצו ליצני הדור לצחוק, על הנס ולהטותו לצד דרכם לומר הגם שהיה נס, ואולם איננו נס המורה על קיום הבטחתו של הקב"ה, ולכן צר הקב"ה את קלסתר פניו שידמה לאברהם אביו, להורות כי הוא הבן של אברהם ושרה כמו שהבטיח להם. (וע"ע מש"כ בענין זה, בספר דברי קדשו מועדים ח"א בעניני חנוכה, בענין "כהניח הקדושים" עמוד ער"ב. ובענין "ולך עשית שם גדול" עמוד רפ"ד).

* ואמר מרן הגר"י זצ"ל ליישב, דבאמת לא חלקו בדבר שהיה כאן נס כדפרישית, ורק ליצני הדור רצו לומר כי מאבימלך נתעברה שרה, ומשום כך הונס מחייב אותם לדרכו של אבימלך, כי אם מן אברהם נתעברה שרה, שוב היו צריכים לקבל עליהם עול מלכות שמים, כיון שמורה הנס ללכת בדרכו של אברהם, ולכן רצו לומר כי מאבימלך נתעברה שרה כדי להביא מהליצנות ראייה לדרכם, שלא יתחייבו במאומה במלכות שמים. ולכן אמרו זאת הליצנים, כיון שברשעות לא היה להם את הכח לבטל את הריאה של הנס המורה לדרכו של אברהם, ורק עשו זאת עם ליצנות, ולכן אמרו ליצני הדור ולא רשעי הדור. (ועיין עוד בכתבי התלמידים באריכות מה מוסר השכל אמר להביא מנח דבר זה).

11

The nation of Amalek personifies this tendency. When the Jewish people came forth from Egypt, the world stood in awe of them and of the Almighty who had performed all the spectacular miracles on their behalf. The Jewish nation was important, revered. But Amalek could not tolerate it. And so they attacked to dispel the aura of Jewish invincibility, to show that the Jewish people were mere mortals after all, that they need not be held in awe and reverence. That was Amalek's motivation for the attack. It was not territorial. It was not political. It was not even ideological. It was cynical.

How do we understand this yetzer hara? We can understand why people would want money. We can understand why people would want honor. We can understand why people would want carnal pleasures. But why would people want to destroy others? Why would people want to tear down whatever is good, holy, important, serious and worthwhile in this world?

12 Perhaps it is because cynicism liberates. Perhaps it is because cynicism emancipates. If there is nothing worthy and important in this world, we are all free to do as we please. If there are no higher standards, we can all go wherever our fancy and our impulses take us. If the citadels of holiness can be ripped down, we are all released from personal responsibility.

That is what Amalek is all about. As Rav Hutner puts it in his inimitable fashion, Amalek represents the koach hachillul; but there is also an opposite tendency in human nature, which Rav Hutner calls the koach hahillul.

The battle lines are drawn: the koach hachillul versus the koach hahillul; the forces of sacrilege against the forces of reverence; Amalek against Yisrael. This is the battle, the struggle for the soul of the world. And Hashem tells the Jewish people to eradicate all traces of Amalek. Wipe them out. Eradicate them. They are your mortal enemy in this life-and-death struggle — not merely your physical mortal enemy but your spiritual mortal enemy. They despise all that you stand for, all that is holy, pure, fine and worthwhile in this world. They are the antithesis of the Jew.

• There is a little bit of Amalek in each of us, Rav Hutner concludes, and that is why we have an inclination to be cynical, to mock and destroy.

We have to come to the realization that cynicism is bad, that it's destructive, that it's pernicious and that it destroys. We have to come to the realization that uncontrolled habitual cynicism leads people to the belief that nothing in this world is worth anything, that cynicism is a slippery slope that will plunge you into the abyss. No one should even have the temerity to pride himself on being a big cynic, as though it were a badge of honor.

* How often does it happen that a rabbi makes an impassioned speech about an issue of vital importance to the community and one clown sitting in the back makes a wisecrack that wipes everything out? With one little remark, one mere twist of the nose, that single clown can counteract all the rabbi's efforts. The cynic is immune to inspiration, and he will make sure no one else is inspired either. Is that a life?

15 Apples From The Tree - R. Young

When a person is in the habit of scoffing, the Maharal says, there is no end to it (Nesivos Haleitzanus 2). Innocent laughter provides light relief, but scoffing at others accustoms us to devalue the important things in life. Scoffing can become a habit that embeds itself within one's character, and we cannot escape its pernicious influence. It will undermine even those things that are sacred.

* The power of leitzanus is great. Moreover, it is the essence of Amalek. The Torah says that because Amalek mocks everything sacred and considers the truth as nothing, so the end of Amalek will be nothing. Amalek will just disappear — ...veachariso adei oved (Bamidbar 24:20). Parents can destroy their children by making a joke of everything.

~ Moishy knows that whenever a "meshulach," a collector, comes to his house, he will hear his parents make one or two disparaging comments behind his back. He himself begins to think of them as "schnorrers," beggars, not as worthy representatives of important institutions who are raising funds for good causes. Moishy learns to trivialize this type of tzedakah.

16 And how is Chani going to keep high standards of kashrus when she is older, if she hears her parents ridiculing those who are careful about checking for insects in the fruit and vegetables they eat? In order to justify their own laxity in such things, perhaps, they say that those who are strict have excessive *chumros*, and create unnecessary difficulties for themselves.

Parents who speak disrespectfully about *talmidei chachamim* (calling them by only their last names in conversation, for instance) are undermining the dignity of the Torah. Calling teachers by their last names without a proper title also sows the seeds of disdain in children. Similarly, ridiculing the study of certain subjects will make those subjects seem irrelevant to children, so they will not make an effort to study them.

People need to condition themselves; they have to become accustomed to saying that all Hashem does is for the best. You can't just get up and say it. You have to train yourself to believe it deep down inside your heart. You have to become accustomed to it. You have to make it a habit.

* This, I believe, is also the key to overcoming cynicism. We have to develop the habit of being positive instead of negative, of seeing the good instead of the bad. We have to raise our consciousness. We have to be on the lookout for — and squelch — those almost involuntary little cynical remarks that escape from our mouths. Then little by little, we will form the habits of looking at the world in a positive

light. And we will be immeasurably enriched, both by the increased happiness in our own lives and by the profound joy of seeing our children blossom into the kindhearted and enthusiastic people we want them to be.

משחת מאמרים - לך לך שמן צו

5 קאמאן

השיב לו הגרייז, שטעננס דמגוחכת דומה לדברי ליצני הדור שמביא רש"י בפרשת תולדות (כה יט) אחרי הנס הגדול שנולד בן לאברהם ולשרה בעת זקנתם, שהיו אומרים מאבימלך נתעברה שרה, והנה בא נא ונתאר לעצמנו איך היה נראה המצב שם בזמן ההוא, אברהם היה בן מאה שנה ואשתו שרה בת תשעים שנה, והנה נולד בן לזקנים מופלגים כאלה. הרי ללא שום ספק היתה שם התעוררות גדולה להאמין כי יש אלוקים בארץ, ובלב המון אנשים נכנסה התעוררות של תשובה להשתנות ולהיטיב מעשיהם, להידמות לדרכי הטובים של אברהם אבינו. מה עשו ליצני הדור שענים צרה בשום העם אל ה', חיפשו להפריח רעולם אינו טענה שתקרה

* את דוח ההתעוררות, וכאן ואמרו מאבימלך נתעברה שרה.

ולבאורה כשנשים קצת מחשבה, יש לתמוה עליהם מה חשבו להועיל בטענתם. הרי עיקר הנס היה מה שנפקדה שרה בהיותה בת תשעים שנה, כי

מצד אברהם עצמו הרי הוליד כבר את ישמעל לפני י"ד שנים ואין זה עיקר הנס, וא"כ גם אם נאמר שמאבימלך נתעברה אין כאן מכרי להפחית גדול הנס.

והביאור הוא, שיש הבדל גדול אם נעשה נס לאדם גדול עובד ה', לנס הנעשה לאדם פשוט, כי כשהנס נעשה לאיש צדיק, הרי זה מביא התפעלות בלב הרואים, וגורם שיתבוננו שבודאי זכה לזה בזכות מעשיו הטובים, וממילא הם מתעוררים מכת זה להיטיב מעשיהם ולהידמות במעשיהם לצדיק שנעשה לו הנס. וליצני הדור הרי רצו ברשעתם לבטל התעוררות זו, לכן באו ואמרו 'מאבימלך נתעברה שרה', ואין לתלות הדבר בצדקתו של אברהם אבינו, ומעתה אין מקום להתעוררות לתשובה.

צדיקים להכין את הלב בכדי להתעורר מדברי קדושה

והנה לא באנו באריכות דברנו להסביר מהלכם של רשעים, אלא ללמדנו תוכחת מוסר שיש לנו ללמוד מהם בבחינת 'מאיובי תכחמני', שאף כי ב"ה איננו עומדים במצב שפל ומקולקל כמוהם, אך בכל זאת, לפעמים מזדמן לנו לעמוד במצב שיש בו להשפיע עלינו לטוב, כמו כאשר רואים או שומעים עובדות והנהגות קדושות על צדיקים, אם ממעשיהם הטובים או מהאותות ומופתים שהשי"ת עושה על ידם, או כאשר אנו לומדים ספרי מוסר וחסידות הקדושים, שהם הרי כל מטרם היא להביא התעוררות הלב והתרוממות הנפש לקרבת אלוקים, ועכ"ז גם אחר שאנו עוסקים שעות ארוכות בלימוד הספרים הקדושים ומדברים מסיפורי צדיקים וכדומה עדיין רחוקים אנו מזה שיעשו עלינו רושם לטוב בר קיימא, וישפיע על מהלך חיינו שלכל הפחות נרצה לשנות את מעשינו ושיהיה לנו שייכות עם הצדיקים ועם מעשיהם.

והיסוד העיקרי לזכות למדרגה זו הוא, שבכדי שיוכל האדם להיות מושפע לטובה ממה שעניו רואה, צריך שיעורר תשומת לבו לכך, דהיינו, שקודם שעולה לישוב במחיצת חסידים לדבר על הצדיקים ועל מעשיהם הקדושים, עליו להתבונן בלב וליכונן מחשבתו ששעה זו של קורת רוח הבאה לפניו, תשפיע עליו ללמוד מדרכי הצדיקים איזו הנהגה טובה ומעשה טוב, ויחל בלבבו מי יתן ואשיג

לגיעה קטנה למעשיהם הקדושים, ולא ילך לישוב במחיצתם כמעשה קוף בעלמא ובלא מחשבה ושימה לב, רק מתוך התבוננות והכנה.

כי האדם שאינו מכין מחשבתו ואינו מטה אוזניו לכו, ללמוד ממעשיהם של צדיקים דרך הנהגה טובה, לא יועיל לו כלום מה שישב וישמע סיפורי צדיקים והנהגותיהם, וכל דבר נפלא שיראה וכל עובדה שישמע, יחא בכח יצרו הרע לבטלו שלא יתעורר מזה כלום.

ובזה יש תשובה ערוכה בידינו לאנשים הרוצים לתרץ עצמם מדוע אינם נמסרים לעבודת ה', וטוענים אילו הייתי חי בתקופה שרואים בה ניסים גלויים והתגלות אלול'ת, בוודאי הייתי עובד את ה' בכל כוחי, אבל מה אפשר לתבוע ממני שאני חי במצב שיש בו הסתר פנים.

ולעומתו נענה שאין טענתו נכונה כלל מפני שני טעמים, הא' כי עליו לידע שאין מקום לטעון שרק כאשר יאיר השי"ת עליו הארה מיוחדת מלעילא, אז יפתח לבו להתקרב אל העבודה האמיתית ולמסור נפשו לעבודת ה', כי אין זה דרכו של הקב"ה לתת לאיש אחד הארה גדולה ולסלק את הבחירה ממנו, אלא הקב"ה עושה את שלו והאיש החפץ באמת להכיר בו יתבונן היטיב והאמת תורה דרכה.

ורואים אנו מציאות זו בתורה"ק, שפעת שנוגד יצחק כתיב (כא ו) אמרה שרה יצחק עשה לי אלוקים כל השומע יצחק לי ופ"ש"י ממדרש אגדה: הרבה עקרונות נפקדו עמה, הרבה חולים נתרפאו בו ביום הרבה תפלות נענו עמה ורב שחוק

היה בעולם. וכתב בספר נר ישראל מתורו של הרה"ק רבי ישראל מרוזין זצ"ל שלכאורה לשם מה הוצרך הקב"ה לעשות נס זה שיוושעו כל הגוים הללו. וביאר, כי אם היתה רק שרה נפקדת, היה כמעט נתבטל הבחירה אצל בני אדם, בראותם את אצל הצדיקים נעשים כאלו נסים ונפלאות. ולכן עשה ה' שגם שאר אנשים יפקדו עמה ויוושעו מצרותיהם בכדי שיהיה מקום לתלות שאין זה בזכות מעשיהם הטובים, ורק הנבונים שביניהם אותם המחפשים את האמת לאמיתה, יבינו את מקור הישועות שהוא בזכות אברהם ושרה.

והטעם הב', כי לו יהא כדבריו שיש בלבו רצון אמיתי ללכת בדרכם של הצדיקים, ולהתנהג בהנהגה ישרה, בוודאי יש לו האפשרות לנה כשיכין לבו להתעורר ממעשיהם ודיבוריהם הקדושים שכוחם הקדוש תקף ומאיר לעד עד עצם היום הזה כאילו הם חיים וקיימים אנתו. ומי שאינו פוקח עיניו ואינו מכין לבו להתעורר לטוב, אזי אפילו אם יראה בעיניו גילויים גדולים לא יעשה עליו הדבר שום רושם, וגם אז

ימצא לעצמו תירוצים וסיבות שונות מדוע לא יתעורר לעבודת ה', שהרי הסיבה האמיתית למצבו היא עצלות ואי רצון, ול ה לא יועילו שום עצות מלבד כשיחל ט בעצמו להתעורר כראוי. וכפי שאומרים בשם החפץ חיים זצ"ל, שמי שיש לו אמונה אין לו קושיות, ומי שאינו מאמין, לא יועילו לו שום תירוצים.

והאמת היא שלא רק לגבי התעוררות לתשובה ועבודת ה' נצרך מהאדם שימת לב והכנה נפשית, אלא שעל כל צד ושעל וכל פרט ופרט ממהלך החיים.

שומה עליו לחיות מתוך תשומת לב, ובכל רגע ורגע מחויב להיות ער ומיודע למציאות האמונה וההשגחה פרטית על דבר ומאורע בעולם, שהרי האיש הישראלי המאמין בה' צריך לחיות מתוך אמונה מוחשית בהשגחה פרטית, ולצורת חיים כזו א"א להגיע רק בשימת לב תמידית ללא הפסק על כל מאורע בחיים הפרטיים ועל כל הנעשה בעולם הגדול.

וכפי שדבר פעם החזון איש זצ"ל על ענין ההתבוננות והאמונה בהשגחה פרטית, ואמר שלפעמים נכנס זכור לחדר ועומד על האדם ומטרידו, והאדם המאמין יודע שגם זה הוא בהשגחה פרטית, שאין הזכור מגיע מאליו, אלא נשלח משמים למקום זה בשעה הזאת, ונגזר עליו במדויק מתי יגיע ומתי ילך משם, שאפילו דבר כזה אינו במקרה.

ולא זו בלבד, אלא שהתנאי קודם למעשה כדי לבורא למעלה העבודה שיזכה האדם להתעורר מכל מעשה טוב שיראה או ישמע ומכל לימוד בספר קדוש, ולקבל עליו מזה הנהגה הטובה למעשה, הוא שירגיל עצמו בכך לחיות כל מהלך חייו מתוך שימת לב על כל צעד ושעל, ורק ע"כ יוכל להכין לבו היטיב להתעורר מכל דבר שבקדושה.

כי כלל זה יהא נקוט בידינו, שא"א להתעורר מדבר תורה או סיפורי צדיקים ששומע ורואה, או מתוך לימוד ספרי מוסר וספרי חסידות הקדושים, רק באופן שיגש אל הלימוד או השמיעה מתוך הכנה נפשית ומטרה שהלימוד הזה יביאהו לתועלת והתרוממות רוחנית, וכשיכין לבו

ונפשו לכך אז יזכה באמת להתעורר לתשובה ויביאו הדבר להתקרב אל ה' ולהיטיב מעשיו.

כוונת הלימוד - שתביאנו לירי מעשה ומעמו של דבר נעוץ בהוראה הגדולה שנמנו עליה חכמינו ז"ל ואמרו

קידושין (מ: ג' גדול תלמוד שמביא לידי מעשה, כלומר, שהלימוד הנכון איך צריך בר ישראל ללמוד התורה, הוא באופן שיביאהו לידי מעשה, והיינו שישפר מעשיו ויתנהג כפי הכתוב בתורה ובדברי החכמים. ולכן, כאשר אינו ניגש ללמוד מתוך כוונה טהורה שהלימוד יביאהו לידי מעשה, הרי אין לתורתו שום תועלת ואינו מקיים רצון הבורא בלימודו זה.

וכפי ששמעתי מהרה"ח ר' יוסף רוטנברג * ז"ל, ששמע מכ"ק אדמו"ר בעל אמרי אמת מגורו זצ"ל, על מה שאמרו חז"ל על נמרוד (רש"י י ט) שהיה יודע את ריבונו ומתכוון למרוד בו. ואמר, שכאשר איש ישראל עומד ברגע של התעוררות הלב להתקרב אל השי"ת בכל אופן שיהיה, הרי בשעה זו הוא בבחינת יודע את רבונו, ואם לא ישמש בהתעוררות הזו למעשה, לשוב בתשובה ולהתקרב אל ה', הריהו מעמיד עצמו כמתכוון למרוד בו רח"ל. במה שאינו מתעורר כראוי אחר שמגיע לידי הבנה והכרה ברורה בחשיבות ההתאמצות לעבודת ה'.

וכתב בספר דברי שמואל שבהנהגה זו נהג גם לוט, שהלך עם אברהם אבינו במסעותיו, וראה את הנהגותיו הטובים תמידין כסדרן, ואף שלמד ממנו מצות הכנסת אורחים, עכ"ז לא הושפע

בעצמיותו מקדושתו של אברהם אבינו, וכמו שאנו רואים שאחרי הפרדו מאצלו ירד עד לדייטא התחתונה, וכמו שאמרו במדרש (ב"ר ז א) 'שהסיע עצמו מקדמונו של עולם ואמר אי אפשר לא באברם ולא באלקיו, ואחרי שניצל מסדום נשתכר ונכשל בעבירות חמורות ביותר.

וכל זה למה, מפני שאף שהרבה לשמוע מתורתיו של אברהם ולראות דרכיו הטובים, לא היתה קבלתו רק בחיצוניות, ולא הוחדרו הדברים בלבו, שלא ידע ללמוד דבר מתוך דבר ולהוסיף מדיליה בהתנהגות קדושה. והיינו שהסתכלותו על אברהם אבינו לא היתה בכדי להבין את דרכו ולקחת ממנו לקח מוסר, ולכן כשראה אצל אברהם שהגנים אורחים, לקח לעצמו הנהגה יבשה זו, בלא הטעם והתעוררות הלב שבמצות, ואכן כשבא לידי ניסיון לא הצליח להחזיק מעמד נגד יצה"ר בשעה שהיה מושכו לדברים גרועים, מאחר שלא החדירו מה שלמד לפנימיותו.

וכה למדו חז"ל (קידושין לב:) איך צריך להיות אופן הלימוד, ודרשו הפוסק (תהלים א א) 'ובתורתו יהגה יומם ולילה, שהתורה שהוא עוסק בה צריך שתהא נעשית 'תורה דיליה', והיאך אפשר לו לאדם לדעת אם באמת זכה למדרגה זו, אלא סימן זה יהא ביו, שאם לימודו הוא באופן שהדברים הנדרים אל תוככי לבו, ומתוך לימודו הוא מתעורר לשפר מעשיו לטוב, זהו אכן סימן מובהק שיש לו קנין בתורה שלומד.

ועל לימוד נ"ה אמרו (שם ל:) 'הקב"ה אמר להם לישראל: בני, בראתי יצר הרע

ובראתי לו תורה תכלין, ואם אתם יוסקים בתורה, אין אתם נמסרים בידו, והיינו כשלומד בצורה הנכונה שיש לו קנין בלימודו ומשריש הדברים בלבו, אז לא יאבד לימודו הוא רק כדי להוסיף לו ידיעות בעלמא, הרי תורה זו לא פועלת על כלום ואינה נותנת לו כח לעמוד נגד יצה"ר להתגבר עליו.

וזו פשר התופעה שאנו רואים לעמים אנושים שמסוגלים ללמוד הרבה מאמרי חז"ל המעוררים את הנפש, או ספרי מוסר וחסידות, ולא רק שהם לומדים בעצמם אלא אף יודעים תוכן הספרים על דו"ס, ויכולים אפילו להעביר ידיעותיהם לאחרים ולדרוש בציבור ממה שראו בתוך הספרים, ועם כל זה הם בעצמם לא יקבלו שום ההתעוררות מלימודם ודיבוריהם.

ומציאות זו היא רק בגלל אופן גישתם ללימוד הדברים, שאין הם ניגשים בכוונה להתעורר ואין הם מרגילים עצמם לחפש בכל לימוד התעוררות הלב, ולכן, אף שבכוונם להרצות דברים ולדרשם בפני אחרים, אין זה כי אם נדוגמת מכשיר הקלטה [טייפ] החוזרת על מה שמקליטים בה, אבל הם עצמם אינם מושפעים מזה כלל, כי כמו שביארנו כאשר אין האדם ניגש אל הענין במבט הנכון, לא יהא ככח שום דבר לעוררו, ואפילו בשיראה ענין שניכר בו השגחת ה' בעליל, יכול לעבור עליו בלי שישאיר בו שום רושם.

גם מובנת התופעה שאנו רואים לפעמים שני חברים שבצערותם למדו יחד באותה ישיבה, ושניהם היו הוגים בתורה ומתנהגים כפי סדרי הישיבה. אבל אחרי

וזהו שנאמר בפסוק (תהלים לד יב) 'לכו בנים * שמעו לי יראת ה' אלמדכם, והדיוק ידוע שלכאורה היה לו לומר 'בואו בנים שקורא אותם לכא אליו כדי ללמדם, ולמה נאמר 'לכו בנים ששמעו שילכו מאתו. והביאור, שבשעה שהבנים לומדים אצל הרב, אין עדיין ראייה שהלימוד שמלמדם עתה יחדיר לתוך לבם יראת ה', ואינו יודע עוד אם מלמדם יראת ה' או עניינים אחרים, אבל אם גם כשהולכים מאצלו ממשיכים להתנהג ביראת ה', הנה זהו סימן שבשעה שהיו אצלו לימדם באמת יראת ה' ואכן למדוהו באופן הנכון.

ועל כן, האדם הירא את ה' נחפץ לשמור מצוותיו ולקיים את התורה כראוי,

עליו להרגיל עצמו להסתכל על כל דבר במבט נכון ובכוונה טהורה ולהכין נפשו לקראת כל דבר שבקדושה שהענין יביאהו לידי מעשה בפועל, והיינו, שכשעומד ללמוד תורה או לשמוע סיפורי צדיקים והנהגותיהם הטהורים, יזהר שלא תהיה מטרתו לשם צבירת ידיעות או שמיעת סיפורי דברים בעלמא, רק יתבונן ויכוון שיוכל עי"ז להתעורר לתשובה ולתיקון המעשים. וכל שכן לאחר שכבר למד או שמע דבר שבקדושה, וכבר הגיע להבנה מוחשית לשפר מעשיו באיזה מידה מן המידות, צריך שיקבל על עצמו להוציא הידיעה הזו מן הכח אל הפועל, ולשנות דרכיו לטובה.

וכן הוא על כל צעד ושעל ממהלך החיים מידי יום ביומו, ובכל דבר ומאורע המתרחש בעולם, שצריך האיש הישראלי לחקוק עצמו בלבו ונפשו, ולחיות מתוך הכרה ברורה שאין שום מקרה בעולם כלל, ומה שבא עלינו שמתרחש הכל מיד ה' ובהשגחתו התמידית, וח"ו לא יטעה לתלות שום הצלחה בכחי ועוצם ידי, רק בחסדי ה' ובכח לימוד התורה והתפלה.

וכאשר יחיה בצורה הזאת הנה בכל פעם שיזכה להתגלות והארה מן השמים, יוכל להתעורר ולקחת מזה לקח מוסר לשפר דרכיו ולהיטיבם ללכת בדרך התורה והמצוות המקובלת לפני ה' תמיד.

שם ברשי: 'לפי שהיו ליצני הדור אומרים מאבימלך: תעברה שרה'. והיכלל גדול, שמה שיש בצד הקדושה יש כנגדו בצד הטומאה. כמו שיש מרכבה קדושה, יש כנגדה מרכבה טומאה. וכמו שיש גדולי תורה בכל דור, כך מוכרח להיות בכל דור גם הצד שכנגד, והם ליצני הדור. בלי זה לא היה שייך כלל בחירה. וכן אומר המהר"ל (גבורות ה' פי"ט) שדתן ואבירם היו צד הטומאה כנגד משה ואהרן בדרך המדבר, אחרת לא היתה בחירה, כי יסוד הבחירה מחייב שיהיו הטוב והרע זה לעומת זה.

כדאי הוא שנשאיר את הכתוב במתכונתו, גם אם יש בכך פתחון פה לאפיקורסים. ואילו בהשארת הכתוב והמעשים על מתכונתם, בלידת יצחק, כיון שאין בהם ערך לימוד מיוחד, לכן כדאי וכדאי הוא לשנות, כי גם בבריאת האדם היה נותן התורה משנה את הכתוב, אילולי הלימוד מן הכתוב כפי שהוא...

ה"עולם" אומר, נעיין ביאור לימודי מוסרי התורה למרן הגר"ל זצוקללה"ה, שהנאמר "והרוצה לטעות יטעה", בא לומר, שהרוצה לטעות, יטעה, גם אם תשונה המילה... יען כי "רוצה" הוא.

על כל פנים, אם כך היא העובדה, יש להבין, כי גם אם לא ישונה הפסוק, אין ה"פתחון" של הפתחון פה, גדול כל כך... ואילו לענין הליצנים, הלא יש למניע את כל ליצנותם.

***

לענין נראה, כי ההבדל, אחר הוא. הבדל בין חשש אפיקורסות, לבין חשש פגיעה באברהם אבינו.

- כי גם אם "פתחון פה לאפיקורסים" אינו מהוה סיבה לשינוי הכתוב, אבל לא כן כשלגדנו חשש של פגיעה באברהם אבינו!

גם אם אך ליצני הדור הם אלו המלעיזים, גם אם לא יאמין להם איש, אף על פי כן, אם אפשר למנוע איזה אבק של עגמת נפש, כדאי הדבר לשנות צורה, לעשות ניסים, ולחוסף דברים בתורה עצמה.

***

ודאי כי יש להבדיל בין פגיעה באברהם אבינו, לכל פגיעה אחרת. אין להוכיח את הקיש, כי כל פגיעה אחרת דומה לזאת, יעשו לה ניסים ויתווספו מילים...

אך הנהירות מפני ה"בין אדם לחבירו", שוה היא לכל והאדם במהלכין, חייב לדעת זאת, כי חובה עליו לעשות הכל, לשנות תכניות, אף לסבול ח"ו הפסדים למיניהם, ובלבד שלא תפגע דמות חבירו, אין דבר העומד בפני ה"בין אדם לחבירו".

35a

116 RABBI FREIFELD SPEAKS

A prominent rav once came to visit Rav Chaim Soloveitchik where he was vacationing during the summer in Polonga by the sea. He went to the shul and found Rav Chaim sitting bent over in a corner and listening to the town shoemaker who was speaking to him briskly and vehemently. In Europe, shoemaking was considered to be a lowly station in life, usually occupied by ignorant people, yet this shoemaker was yociferously filling the ear of the gadol hador. The rav waited impatiently for Rav Chaim to extricate himself, but a half hour passed, an hour, two hours, before the shoemaker finally left.

"I don't understand," the rav said to Rav Chaim. "How can you allow a simple shoemaker to browbeat you for two hours?"

Rav Chaim gave him a puzzled look. "What are you talking about? The man has a broken heart. He has terrible tragedies in his life. I shouldn't listen to every word he has to say?"

Now you can well imagine the immense value of two hours of Rav Chaim's incredibly intense, profound and creative Torah

מבואר ברש"י שרק הליצנים היו אומרים כך, אבל אנשים אחרים לא אמרו כך, ואפילו הרשעים לא העלילו עלילה זו, שהרי לא היה שייך לומר שהחסרון הוא באברהם ולכן לא נתעברה שרה. שהרי אברהם בר בניו הוה וקבר נולד לו ישמעאל בנו, ובהכרח שהחסרון היה רק בשרה שהיא עקרה, ולכן לא שייך להגיד שמאבימלך נתעברה.

ולכן מובן מדוע רק הליצנים אמרו את זה, וזאת שכולם ידעו את האמת שאברהם הוליד את יצחק, וגם הליצנים עצמם ידעו את האמת ושם אומרים דברי ליצנות סתם, אבל זהו כוחה של ליצנות, שאף על שקר גלוי לכל יש לליצנות מקום.

אלא הביאו הוא שהתורה ניתנה בצורה ובאופן שלא יהיה פתחון פה אף לאחד ושיסכימו כולם עם דבר. ואם יש צד שליצי הדור יאמרו דבר לא נכון, אף לי שהדבר חרוק מן האמת ומשולל מן המציאות, אף על פי כן התורה נאמרה ומדיגשה כדי לשלול את דבריהם. כי התורה היא תורת אמת, ותורה אמת, תיב בה (ע"ז דף ד ע"ב). אמת חזקה שאסור שיהיה בהם שום פקפוק והרהור.

וכן אנו מוצאים במכת בכורות. הקב"ה אמר למשה שבחצות הוא יכה כל בכור בארץ מצרים, ואף על פי שהקב"ה אמר "בחצות", העביר משה לפרעה את האחרונה בלשון "בחצות" (שמות יא, יז וברש"י שם), וכל זה כדי שלא יהיה לפרעה ולמצרים פתחון פה שיה' לא דייק.

אף על פי שהקב"ה מוכן את השעה שתהיה מדויקת, ולא יהיה אפילו מקום לאיזה פתחון פה קל, מכל מקום היה שארץ מצרים - בכל מקום החצות שלה הוא בזמן אחר, עדיף להגיד "בחצות".

כי ה' אמת דבריו אמת, וצריך שיהיו נכרות לעין כל אמיתות הדיברים, והיות שיש מקום לפתחון פה, עדיף לשנות ולומר "בחצות", ובלבד שלא יהיה מקום לטעות ולתלות אפילו בצורה לא נכונה, שיש איזה חוסר דיוק בדבר ה'.

וכעין זה מצינו בתחילת פרשת בשלה, כתוב "וחמשים עלו בני ישראל מארץ מצרים" (שמות יג, יז) וברש"י (ה) כתוב זה לא נכתב אלא לשבר את האוזן, שלא תתמה במלחמת עמלק ובמלחמת סיחון ועוג ומדין - מהיכן היו להם כל זיין שהכבו ישראל לפי הרב.

התורה כביכול טורחת ליישר הדברים, שיהיה הכל ברור ומובן בצורה ישרה, מביי שום תקלות וקושיות. התורה המדושה נותנת דעתה מראש לקושיות ומלקת את כל התמיהות - "כי ישרים דרכי ה'" (חושע יד, ט).

על הגאולה העתידה כתוב "וראו כל בשר יחדו כי פי ה' דבר" (ישעיה מ, ה). ההשלמה והשגת התכלית הנרצח יהיו בזמן שיראו כל בשר, כלומר שאפילו

35b

learning. It must have been priceless. Yet when a person comes with a broken heart, a person wants to cry, a person wants to unburden himself and talk about his problems, you close the Gemara and listen.

During those two hours, Rav Chaim used his daas to respond to that aspect of life, and by doing so, he filled his rooms with precious and pleasing things; he deposited gold and diamonds in his storehouse of eternal treasures. After those two hours, when the shoemaker went home with his heart a little lighter, Rav Chaim's daas told him that the symmetry of the cosmos called for him to return to his Gemara.

We need balance. We need order. Above all, we need daas to avoid the pitfalls of chaos, to perceive the ever-changing contours of the cosmos, and to discover the pathways that move to the rhythms of its fluid symmetry.

(א) ואלה תולדת יחזק בן אברהם.
אברהם הוליד את יחזק, וברש"י בשם חז"ל לפי שבו לילני הדור אומרים מאזימלך נתעברר שר וכו' מה עשה הקב"ה לר קלסחר פמיו של יחזק דומה לאברהם והשדו הכל אברהם הוליד את יחזק. ידוע כי מדת אברהם היא מדת החסד, ועבודתו היתה צחינת אהבה, ויחזק מדתו גבורה ועבודתו היא צחינת יראה —
פחד יחזק, ומפי השפ"א כי דבר זה בא הכחוצ להשיענו כאן, שצמילי זעלמא אהבה ויראה הם דברים סותרים, ייראה הדבר מונעת את האדם מלאהוב את הדבר, אבל בעבודת הש"ת כותב הרמב"ן כי אהבה ויראה הם מתאחדים, והאמת הוא כי צעניי עבודה ה' היראה מולדת את האהבה, וכן להיפוך האהבה מולדת את היראה, כי מתוך רוב אהבת הש"ת נתמלא האדם יראה גדולה שאינו רואה להפסיק מדבקותו, ולכן מלינו באברהם הש"ת שכתוב אלל העקידה "עתה

ידעתי כי ירא ה' אהבה, אשר לכאורה יפלא הלא מדת אברהם היתה צחינת אהבה, ולמה כתוב כאן "כי ירא אליקים אהבה", אך הכונה שצמטשה העקידה נתברר כי האהבה של אהבה מקורה היא מתוך יראה, ואינה אהבה שיוקת ח"ו מחילוניים, הלא האהבה נובעת מתוך יראה הש"ת, וזהו צירוף על האהבה. וזה מפרש השפ"א כונת הכתוב, "יחזק בן אברהם" מדת היראה של יחזק הוא בן אברהם, המדת החסד של אברהם הוליד את יראה הזאת, ואברהם הוליד את יראה הזאת צמדת החסד שלו?

38 באמת עבד יחזק ה' יותר קל להמשך בעבודת אביו, ועבוד הש"ת צמדת האהבה אבל צחר בדרך אהבה דרך היראה, אבל צחוק היראה יש מדת החסד, שעומק הדיון הוא רחמים, וכן מלינו בגמ' (שבת פט"ו) שלעת"ל רק ע"י יחזק יתברר שאין בניי ראויים לכלי עבוד עינוחיהם, וכן פי' הרב"ק ר' לייבל אייגר ז"ל

מש"כ לעיל גבי שליחות אליעזר שאמר אברהם "לא תקח אשה לבני מצות הכנעני אשר אנכי יושב בקרב" (כ"ד ז'), שמפי' שמלת בקרב"ו אינו מוסב על צנות הכנעני, הלא על מלת "בני", שאמר לאליעזר שאין ליחזק שום שייכות לצנות הכנעני, כי הכנענים מוספקים לגמרי ממדת החסד, שמדתו של אברהם הוא מדת החסד יושב צחוק יחזק, אשר אנכי — הוא אברהם, יושב בקרב"ו — בקרב"ו של יחזק, ואף שכן השפ"א ולחוק נראה כי מדתו הוא יראה אבל צפנימיות וכתובי יש מדת החסד?

פלא עצום. הכי משום ליצנות מרושעת זאת, יש לשנות סדרי בראשית. הכי משום כמה דברי ליצנות, משוללי נעים, של כאלו הנושאים על עצמם "כתר שם טוב" של ליצני הדור, תפגע רוחו של אברהם אבינו.

כלום יש להעלות על הדעת כי אי מישחו, יחדיר קורטוב של רצינות, את תוך דברי הריקנות של ליצני הדור.

מה מטרה יש בהם, בתוך דברי ליצנות אלו, פרט לליצנות לשמת. הלא עיבורה של שרה, מחוץ לגדרי הטבע הוא. לא היה כזאת לעולמים. מה, איפוא, "ריוח" יש להם, מכך שמוציאים המה, ברשעותם ובריקנותם, את אברהם אבינו מן התמונה.

מה "ריוח" יש לרשעות והשחתת ליצנותם.

כמאה שנים, עומד לו אברהם מן העבר האחד, יחזק, בודד, מול עולם שלם, ואינו "מתפעל". העתה יתפעל! עד כדי כך, ש"יאלצו" לצור צורה מיוחדת, כדי לשתום פיותיהם של מקטרגים ליצנים.

אתמהה!

— אבל האמת היא, כי לא לעבוננו של אברהם אבינו, או לבושתו, "דואגים" כאן. לא נעשה כאן הנס, כדי לשתום פיותיהם של מלעזים. קרוב

לומר, כי אין בעלי החכמה הליצנותית המרושעת, ידעו אל נכון כי אין בדבריהם מאומה, פרט לליצנות מרוקנת מכל תוכן.

— האמת היא, כי אברהם אבינו, מודאג מאד היה מעצם התופעה כי הינו "נושא" בפיותיהם של ליצנים. כואב היה מאד מאד, את סבלם של אותם יצורי אנוש, שהתדרדרו כל כך, עד כי לא הרגישו, אף לא בסבלם שלהם...

— פניו נלו, לא מבושה עצמית, עלבון או פגיעה, אלא כואב היה את עצם התדרדרותם.

— לא את הליצנות כאב אברהם. כואב היה את הליצנים. ימים וילות וללא הרף, מעת לידתו של יצחק אבינו, הטרידה את מנוחתו, עובדת קיומם של ליצנים, אשר נושא ליצנותם הם אבות האומה, אברהם ושרה ויצחק. מחשבות הכמירה במלכות השם יתברך, לא נתנו לו מנוח. מטכט היה עצה, כיצד למנוע מן הליצנים את ליצנותם.

כדאי, איפוא, לחולל נס מיוחד. לצור מחדש את צורתו של יצחק, כדי להשמיט מהחיות רגלם את בסיס ליצנותם.

— כדי שלא יתלוצצו.

* — למנוע מאברהם אבינו את הצער הנורא שכירסם בו למשמע כל ליצנות ולמראה כל ליצן,

כי זו היא שליחותו של אברהם. מוסר היה את נפשו על כל אחד מבאי עולם.

כדאי היה לו לאברהם שידוד מערכות עולם, ובלבד שתמנע מאי מישחה ליצנות.

כדאי היה לצור צורתו של יצחק, ובלבד שתמנע על ידי כך, ליצנות אחת, מליצן אחת...

זו היתה דאגתו של אברהם אבינו. מדאגה זאת, הצילו הקב"ה, על ידי הנס הגדול.

אצל יצחק מלינו עיני של שמחה, וכל שם יצחק הוא על שם הלחוק, אמנם יש הנה לעומת זה, נגד הלחוק דקדושה יש הלינות של הפלשחים, וכדמלינו בחז"ל (פ"ז יט.) וצמושב ללם לא ישב, שלא ישב צמושב אשכנזי פלשחים מפני שללנים היו שאלו (שפטים ע"ז) "ויחי כעוב לבם ויאמרו קראו לשמשון וישחק לנו", הפלשחים הם הלחוק דעומאה, ולכן הלך יצחק לגלות אלל הפלשחים לחקן את הלחוק ולהכניסו לקדושה, ללנו הדור אמרו זמאבימלך נתעברה שרה, שמדת יצחק — השמחה של יצחק שייך להפלשחים, וזהו העדות שלחם שייך לחברה, למדת הקדושה של אברהם, שמחה ואהבה הצאה מתוך יראה.

ענין השמחה שמינו במיוחד אלל יצחק, ביאורו כי שמחה בא מתוך יראה, וכן מנינו צד"א (פ"ג) "אני יראתי מתוך שמחתי ושמחתי מתוך יראתי", כי שמחה פירושה שלימות, וכמו שאיתא בספר העקרים*) כי כשיה חסרון בדבר א"ח שיה שמחה, וכן כשה הדבר לשלימות אז יש שמחה, ואין שלימות בלי יראה, וכדאיתא תרע"א בלא דרח"ל, לכן זייקא ביחאה מוליד השמחה, והשמחה ביה מביא את האדם לידי יראה יראה יותר גדולה, שמביא אותו לירא מפני רוממותו ית' שמכיר ע"י שמחתו, וכן כתיב ויגלו ברעדה, ומתוך היראה שבה מתוך הגלוי שיה שיש בקרבנו וכמו דאיתא וצמורה גדול זו גלוי שכינה, וע"י שמרגיש את הגלוי שכינה בחוק, בזה בא לידי שמחה, ועיקר הלחוק מלינו לעת"ל, כדכ' אז ימלא שחוק פינו, כי אז יבוא הכל לחיקונו ויהי השלימות האמיתי, ואז יהי השמחה בשלימות.

מדת היראה
מדרגת זאת שיצחק אבינו שורשו במדת גבורה, "יצחק ידע ליה בדרגא רבונה, דאקרי פחד יצחק, ורחיל ליה לעלמין" (וזהו ח"ג שב א), ובעבודתו הקדושה פתח לכל באי עולם את שער העבודה במדת הפחד והיראה (ראה מאור ושמש ריש פרשת וישב).
מדת היראה בכללותה חלוקה לשתי מדרגות, א) יראת העונש, ב) יראת הרוממות (וזהו ח"א י"ג).
יראת העונש באה מתוך אמונה ברורה שיש א-ל גדול גבור ונורא המעניש לעוברי רצונו, ומתוך הכרה בכך הוא ירא תמיד לעבור על רצונו, פן יבולע לו בעונשי עולם הזה ועולם הבא. גם יראה זו לאו מילתא זוטרתא היא, "יראת שמים" יראת חטא, להיות תמיד ירא מלהמרות פי ה'. וכמבואר בספרים הקדושים דזה השער לה', שבלעדי יראה זו אי אפשר להתחיל כלל (וראה מסילות באדה ח"א עמ' קצה ואילך).

יראה בנועם אלימלך: "והנה ידוע דיש יראה הקודמה לאהבה דאהבה בא מתוך ייראה, ויש יראה עליינה הבא מתוך אהבה. וזהו רמז: ואלה תולדות יצחק דהיינו יראה, שעל ידה נולד בן [שהוא] אברהם דהיינו אהבה. ויש יראה הבא מתוך אהבה, ולזה רמז: אברהם דהיינו אהבה הוליד את יצחק שהוא יראה".

העבודה מיראה, שפטו ואמרו שאין יצחק בנו של אברהם אלא של אבימלך, וממנו קיבל דרך העבודה של יראה, שלא מאהבה, אלא לשמור ולעשות מפני יראת העונש וקבלת שכר.

צ"ל צר הקב"ה קלסתר פניו של יצחק דומה לאברהם והעידו הכל אברהם הוליד את יצחק, ואינו תולדה של אבימלך, ואז יחד כולם הודו ואמרו שעבודתו נשגבה ביראה פנימית הבאה מתוך מדרגת אהבה שקיבל מאביו אברהם.

בה הם דבריו הקצרים והעמוקים של השפת אמת (תרמ"ב): "כי בירור אמיתת היראה הוא, כשבאה מתוך האהבה... והנה היראה צריך עדות, כי היא יותר נגיעת האדם שירא מעונש. אבל אהבה היא אות אמת. ולכן היה עדות שזו היראה של יצחק באה מתוקף אהבה, והיא

בא ליראה פנימית שנקרא פחד יצחק יראה עלאה" (בן פורת יוסף).

"כי יראה הבאה מכה אהבה היא יראה של אמת, וזה שאמר: יצחק בן אברהם, וכתב רש"י: 'עדות יש שאברהם הוליד את יצחק, פירוש, זה היראה שבא מכה אהבה היא מבוררת בלי תערובת שקר. ופירוש יראה הנ"ל הוא, שיהיה יראה לאדם פן ינתק מדביקות אהבתו להש"ת, וזהו אהבת אמת" (שפת אמת, ח"א י"ד).

חפירת הבארות
זה גם ענין הבארות אשר חפר יצחק, באר הנובע שכליות לעבודת ה', "וישב יצחק ויחפור את בארות המים אשר חפרו בימי אברהם אביו, ויסתמום פלשתים אחרי מות אברהם, ויקרא להן שמות כשמות אשר קרא להן אביו" (כו יח).

כי כשנפטר אברהם והנהגה עברה ליצחק שמדתו יראה, חשבו אנשי המקום שכבר אין מקום למדת אהבה, היא הבאר אשר חפרה אברהם, ויסתמו את הבארות אשר חפרו בימי אברהם. עד שבא יצחק ולימד אותם דעת, דאדרבה שלימות מדת היראה אינה אלא בהיותה מיוסדת על מדת אהבה, וישב ויחפר את בארות המים של אהבה אשר חפרו בימי אברהם אביו, ועליהם הוסיף את הבאר הנובע יראת ה'. ויקרא להן שמות כשמות אשר קרא להן אביו להתודע ולהגלות ששני דרכי העבודה יחדיו יהיו תמים (עיי' שפת אמת תרמ"ב).

אחר כך עולה ממדרגה למדרגה, ובא לידי יראת הרוממות שעניינה הפחד מה' והדר גאונו, "בגין דאיהו רב ושליט עקרא ושרשא דכל עלמין וכלא קמיה כלא חשיבין" (לשון זוהר שם, ועיי' ראשית חכמה שער היראה פרק א). היראת חטא שבמדרגה זו נובעת מתוך אהבת ה', אינו נמנע מלחטוא בגלל שירא מהעונש של העליון

על הכל שבידו להמית ולהחיות וכו', אלא לפי שמתוך ההכרה בגדולת עלית כל העולות דבקה נפשו באהבתו, ואינו רוצה להכעיסו ולעבור על רצונו.

בעוד שיראת העונש יכולה להתפרש כיראת עצמו שחושש לחיייו בזה ובבא, הרי שיראת הרוממות היא (תהלים י"ט) "יראת ה' טהורה", היראה והחשש אינה אלא שלא יכאיב ויצער אותו כביכול במעשים שאינם כפי רצונו יתברך.

פחד יצחק
על מדרגה זו בעבודת היראה, שהיתה נחלתו של יצחק, באו ליצני הדור לערער ולומר שלא בא לידי מדה זו, ואין בו כי אם יראה חיצונית שהיא מצויה גם אצל גויי הארצות, אשר "כל צדקה וחסד שאומות עובדי כוכבים עושין חטא הוא להן שאין עושין אלא כדי שתמשן מלכותן" (בי"ב ב).

זה עומק המכון בדבריהם: מאבימלך נתעברה שרה, לומר שלידת המדה של יצחק היתה מבחינת אבימלך, ולא שהוא יצחק בן אברהם להיות עבודת היראה שלו מיוסדת, וכפועל יוצא, ממדת אהבה של אברהם.

יש לקרב את הדברים לפשוטו של מקרא. כי אומות העולם בהיותם שקועים כל כולם בטובת עצמם, וכל מה דעבדן לגרמיהו עבדין, אין להם שום מושג ביראה הפנימית, כל השגתם ביראת ה' אינה אלא במונחים של יראת העונש, שעובד את ה' בגלל שחושש שלא ימנע ממנו שפע ברכתו וכל משאלות לבו

לשוכה. וממילא אינם רואים ומשיגים שום קשר בין עבודת היראה לעבודת אהבה.

ובדיוות שראו שינוי בדרך העבודה מאברהם ליצחק, שאברהם לימד לבני הדור העבודה מאהבה, ויצחק לימד